

TUSSEN ORDE EN CHAOS

De Schrift opent met een imposante lofzang op de schepping. In een poëtische setting lezen we hoe god in zes dagen chaos omvormt tot een orde, waarin mensen kunnen leven. En direct daarop volgt een beschrijving van onze aarde als een paradijs. En dan mogen Darwin, Knevel en drukwerk uit Urk beweren wat ze willen: de boodschap van de opening van de Schrift is eenduidig: er is orde en wij zijn voor het geluk geschapen.

Er is ook een andere kant van de werkelijkheid. Ook dat blijft in de Schrift niet onvermeld: twee hoofdstukken over een prachtig visioen van menselijke mogelijkheden lopen uit op het wegsturen van de mens uit het paradijs en dat wordt weer gevolgd door de broedermoord. Ons leven speelt zich blijkbaar af in het spanningsveld tussen orde en chaos, goed en kwaad: het goede en kwade dat we doen, het goede en kwade dat ons overkomt. We weten dat ook uit eigen ervaring. Als je om je heen kijkt of terugblijkt op je leven, dan weet je ook van moeite, pijn en verdriet. Je zou kunnen zeggen: ik doe niet altijd het goede, nou dan is het ook logisch dat ik niet altijd gelukkig ben. Maar zo eenvoudig lijkt het toch niet te zijn. Ik heb ook gewoon ook niet altijd in de hand wat me overkomt. De chaos lijkt niet echt overwonnen bij de Schepping. En dat leidt dat misschien ook wel onherroepelijk tot de vraag of er dan ook wel een god is, die de chaos heeft geordend, die me de weg wijst, mijn hand vasthoudt, die me kent en bevrijdt. De werkelijkheid, wat wij meemaken, wat wij zien gebeuren om ons heen en ver weg, het is niet meteen het meest overtuigende godsbewijs.

De vraag naar het kwaad in de wereld, de vraag waarom toch altijd weer wel ergens rampen gebeuren, houdt de mensheid vanaf den beginne bezig. Het verhaal van Job circuleert in het Midden-Oosten al in de allervroegste tijden, totdat het, veel later, waarschijnlijk pas in de derde eeuw voor onze jaartelling, in de Schrift wordt opgenomen. Het verhaal wordt overigens niet zomaar overgenomen. Het boek begint met de lotgevallen van Job, zoals we zojuist gelezen hebben, je zou kunnen zeggen: het aloude verhaal, dat goede mensen door rampen worden getroffen. Maar de Schrift voegt daar veertig hoofdstukken indrukwekkende poëzie aan toe, waarin mensen in stem en tegenstem reflecteren over het kwaad en de chaos in de wereld en waarin, misschien wel als hoogtepunt, ook god zelf ook het woord neemt. Want laat het duidelijk zijn: Job lijdt, de vrouw van Job lijdt, zijn vrienden lijden mee, maar het heeft er alle schijn van dat ook god lijdt. In de Schrift wordt het boek Job gerekend tot de boeken van de wijsheid.

Opmerkelijk is de aanzet van het verhaal: het gesprek tussen de Eeuwige en Satan. Er is sprake van een soort bijeenkomst van de hemelbewoners, een soort reünie van de machten. Verbazingwekkend en misschien wel verbijsterend is de houding van god. Hij zit Satan een beetje op de kast te jagen met de onberispelijkheid van Job en dan krijgt hij ook wat hij verdient: hij wordt uitgedaagd. En wat erger is: god laat zich uitdagen. “Je gaat je gang maar”, klinkt het; weliswaar onder voorwaarden maar toch. De eerste vraag van mensen lijkt beantwoord: staat god het kwade toe? Ja, het kan zijn gang gaan. En zo vat Job het ook op: zijn woorden “de Heer heeft gegeven, de Heer heeft genomen” zullen eeuwenlang klinken als een echo in monden van mensen die zich in hun lot proberen te berusten.

Wat zegt dat over god? Maakt hij zijn naam “Ik-zal-er-zijn” wel waar? Of overschatten we de macht van god? In het verhaal van de Schepping lezen we, dat god de mens scheidt, en hem op dat moment ook zijn vrijheid geeft: ook de vrijheid om het goede niet te doen. De Schepper maakt zich zo afhankelijk van zijn schepping. En zou dat ook niet gelden voor de machten: ze zijn geordend, tot de orde geroepen, maar hun kracht is niet verstomd. Is god dan niet aanwezig? Ja, zegt de Schrift, God is wél aanwezig. Maar niet in het voorkomen van rampspoed, kwaad en ellende. Maar in rampspoed en lijden wil god bij zijn mensen zijn. Zo

zal hij ook bij Job blijven en met hem in discussie gaan. Zo laat hij zich in talloze psalmen toezingen en toeschreeuwen: hoe lang nog JIJ, waar blijf je nu, wij hadden zo gehoopt. En dat vaak in felle bewoordingen.

Overigens, ook in deze opening van het boek Job wordt met nuance gesproken over God en over de Goddelijke Machten. Job heeft het over de Eeuwige: De Eeuwige heeft gegeven, de Eeuwige heeft genomen. Maar als Job van zijn vrouw de raad krijgt om zijn hele geloof er maar aan te geven, dan is er niet sprake van de Eeuwige, maar van de Godheid. Dat geeft minstens het beeld, dat ook hier een onderscheid wordt gemaakt: tussen de ongrijpbare en onberekenbare goddelijke machten aan de ene kant en de Eeuwige, Ik-zal-er-zijn, de god die je kunt aanroepen als “jij”, niet een macht ergens daarboven, maar één die je nabij kan zijn, al weet je misschien ook nooit precies hoe.

Lezend in het boek Job zullen we opnieuw voelen hoe moeilijk het voor ons is om om te gaan met lijden. Misschien slaagt Job zelf daar nog het beste in. De vrouw van Job en later ook zijn vrienden zullen hem overstelpen met redeneringen, op zoek naar de oorzaak van zijn onheil. Alsof ze niet bij Job zijn in zijn ellende zijn, maar vooral voor zichzelf een verklaring moeten vinden, een schuldige moeten aanwijzen. Omdat de vraag naar het waarom maar altijd blijft voortdreunen. Ik herken dat ook als een bijna vanzelfsprekende reactie: alsof je in het zoeken naar de oorzaak je pijn wat meer in handen krijgt. Terwijl het meest imposante en misschien ook wel de meest terechte reactie in eerst instantie komt van de vrienden van Job. Zij zwijgen. Zeven dagen en zeven nachten lang. Want zij zagen wel: zijn lijden was mateloos. Zoals lijden en het zien van lijden ons ook sprakeloos kan maken.

Wij zijn deze Veertigdagentijd begonnen met op te staan en naar voren te komen in een ritueel van vergeving en berouw. Dat is geen verzekering tegen onheil. Geluk, dat maken we niet zelf. Wie goed doet, mag het goede niet altijd ontmoeten. Maar ons opstaan, een gang maken naar het water dat steeds zal blijven stromen, daarmee geven we te kennen, dat er meer is dan stilstaan bij chaos, lijden en onrecht.

Het lijden dat ons overkomt of dat wij zien gebeuren maakt ons machteloos en klein. Onze wereld is niet alleen een prachtige plek om te wonen en om gelukkig te worden, maar het kan ook een chaos zijn waarin we de weg niet weten. Woestijn, ballingschap, kruis staan niet alleen opgetekend in Schriftverhalen, ze hebben een pijnlijke plek in ons leven. De Schrift vertelt natuurlijk ook verhalen van intocht in een nieuw land, van bevrijding en van opstanding. Het zijn verhalen waar je de moed uit kunt putten om door te gaan, al bieden ze waarschijnlijk in onze eigen ramspoed maar weinig troost. “Het komt wel weer goed”, is gemakkelijker gezegd dan meegemaakt. Ons is een visioen beschreven, dat we nog waar moeten maken, dat nog bewaarheid moet worden. En op weg daar naar toe zijn er momenten van geluk, maar ook van moeite en verdriet. Misschien rest ons dan ook alleen maar zwijgen, zeven dagen en zeven nachten lang. Letterlijk stil staan bij wat je overkomt. Lezen in het boek Job; niet alleen als herkenning van wat ons overkomt, maar ook als bron van wijsheid, zoals de Schrift het ziet: een balans vinden tussen opstand en aanvaarden, je weg proberen te vinden tussen chaos en orde. Of een lied zingen: hoelang nog, JIJ? En je zo ook enig vertrouwen in inzingen. De god, die dan zo ver weg en zo afwezig lijkt, laat dan misschien toch zijn troostende nabijheid voelen.